

MARSİLYA TARİFESİNİN FENİKE KURBAN RİTÜELLERİNİN ANLAŞILMASI AÇISINDAN ÖNEMİ

İlknur GÜNEL*

ÖZ

Fenike dini uygulamalarının merkezinde yer alan kurban, tanrılara insan, hayvan, yiyecek, içecek ile çeşitli nesnelerin sunulduğu kanlı ve kansız kurban türlerini içerir. İnsan ve hayvanların kurban edildiği kutsal alanları ifade eden *tophet*ler kurban pratiğinin işleyişinin anlaşılabilirliği açısından oldukça önemlidir. Kartaca başta olmak üzere pek çok yerleşimde bulunan *tophet*lerdeki kurban kalıntılarına ek olarak ritüellerle ilgili bilgiler içeren yazıtlar da ele geçmiştir. Bunlardan biri de çalışmanın ana konusunu oluşturan Marsilya Tarifesi'dir. Marsilya'da bulunmuş olmasına rağmen Kartaca'dan geldiği saptanan bu tarifede yer alan bilgiler Fenike dini pratikleri ve kurban uygulamalarına ışık tutmaktadır. Bununla birlikte tarifenin Fenikelilere ait Kartaca Tarifesi ve benzeri diğer kurban tarifeleriyle karşılaştırılmasıyla kurban uygulamalarının dönem ve coğrafya açısından ne şekilde gelişme gösterdiği de daha anlaşılır hale gelir. Marsilya Tarifesi'nin içeriği ve Fenike dini ritüelleriyle olan bağlantısı incelendiğinde motivasyon ve işleyiş bakımından günümüz semavi dinlerindeki kurban ibadeti ile dahi benzer özellikler taşıdığı görülmüştür. Bu açıdan çalışmanın odak noktası Marsilya Tarifesi'nin Fenike dini uygulamalarının anlaşılması açısından öneminin vurgulanması ve Akdeniz Dünyasına ekonomik, toplumsal, kültürel açılardan etki etmiş bu uygarlığın dini pratiklerde de ne kadar büyük bir etkiye sahip olduğunun gösterilmesidir.

Anahtar Kelimeler: Kurban, Marsilya, Kartaca, Tarife, *Tophet*

THE SIGNIFICANCE OF THE MARSEILLE TARIFF FOR UNDERSTANDING PHOENICIAN SACRIFICIAL RITUALS ABSTRACT

Sacrifice which lies at the core of the Phoenician religious practices encompasses both bloody and bloodless sacrifices in which humans, animals, food, drinks, and various objects might be offered to the deities. Tophets, that is the sacred sites where human and animal sacrifices were conducted, hold significant importance in understanding the mechanism of sacrificial practices. Besides the sacrificial remains unearthed in tophets, which were located in numerous sites, primary ones of whose was Carthage, inscriptions also provide significant insights about internal mechanisms of these practices. One such inscription, which forms the central subject of this study, is the Marseille Tariff. The information on this tariff, which was discovered in Marseille, but then it was understood that it originated in Carthage, sheds light on the Phoenician religious and sacrificial rituals. In addition to this, by comparing the tariff with the Carthage Tariff which belongs to the Phoenicians and the other similar sacrifice tariffs, it becomes more comprehensible how the sacrificial practices unfolded in terms of time and space. An examination of the Marseille Tariff's content and its close relationship with Phoenician religious rituals shows that there is a similar motivation and function in sacrifice, which is one of the foundational practices of today's Abrahamic religions. In these terms, this study focuses on showing the significance of Marseille Tariff in comprehending the Phoenician religious practices and the profound impact of this civilization, which influenced the Mediterranean world in economic, social, and cultural aspects, on religious practices.

Keywords: Sacrifice, Marseille, Carthage, Tariff, *Tophet*

Giriş

Akdeniz'in doğu kıyısında, günümüz Lübnan, Suriye ve İsrail'i içine alan bölgeye konumlanan Fenike uygarlığı, denizcilik ve ticaretteki başarılarıyla bilinir. Tüm Akdeniz'de kurdukları geniş ticaret ağıyla ünlenen Fenikeliler gittikleri bölgelere taşıdıkları dini inanç ve ritüelleriyle de dikkat çekmiştir. Bunların en başında Fenike dininin de temelini oluşturan kurban

Makale Gönderim Tarihi: 06.03.2025

Yayına Kabul Tarihi: 23.06.2025

* Arş. Gör. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, BURSA; ORCID: 0000-0002-8815-4818, E-posta: igurgen@uludag.edu.tr

uygulamaları gelmektedir. Kurbanlar tanrılara olan minnettarlığı ve bağlılığı göstermek amacı taşımıştır. Kurban ritüelleri, tanrılarla iletişim kurmanın, onların rızasını kazanmanın ve toplumsal birliği sağlamanın bir yolu olarak görülmüştür. Bazen özel bir isteğin yerine getirilmesi için de kurbanlar sunulmuştur. Örneğin bazı törenler önemli savaşlar öncesinde yapılarak tanrılarının desteğinin kazanılması ve toplumun birliğinin sağlanması hedeflenmiştir (Guzzo-Lopez, 2012-2013, s. 179; Günel, 2023, s. 216, 277; McCarty, 2017, s. 398). Bu noktada Fenike anayurdunda ve Kartaca'da ele geçen kurban tarifeleri, uygarlığın dini inanç ve uygulamaları hakkında önemli bilgiler sunmakta ve bu ritüellerin detaylarının ve öneminin anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.

Kurban tarifeleri, tanrılara adanmış kurbanların nasıl ve ne şekilde sunulacağına dair kuralları ve uygulamaları içerir. Burada kullanılan kurban tarifesi terimi, kurban edilecek hayvanlar için aynı veya nakdi ödemeli listeleri ifade etmektedir. Bu tarifeler, kurban edilecek hayvanların veya insanların seçimi, kurbanın hazırlanışı ve sunulmasına dair adımları kapsamaktadır (Fantar, 2001, s. 61). Fenike kurban tarifelerinde yer alan kısımlarda genellikle sığır, koyun, keçi ve kuş gibi hayvanların kurban edildiği bilgisi yer almaktadır. Kurban kategorileri de hayvanın tamamen yakıldığı, öldürülen hayvanın bir kısmının kurbanı sunana ve bir kısmının da kurban edene verildiği (ortak kurban) ya da kurbanın tamamen rahibe verildiği türler olmak üzere çeşitlilik gösterir. Kurban edilen hayvanlar için rahiplere yüzdelik bir pay verilmesi şart koşulmuş; ücretler kurban tarifelerine ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir (Günel, 2023, s. 218; Schmitz, 2013, s. 216, 217-218 tablo 1 ve 2).

Kurban uygulamalarının hazırlık aşamasına bakıldığında kurban edilecek hayvan veya kişinin dikkatle seçildiği görülür. Kurbanın fiziksel olarak kusursuz olması gereklidir. Hayvanların ve insanların temizlenip belirli dualar eşliğinde törene hazırlanması oldukça önemlidir. Kurbanlar, genellikle sunak üzerinde sunulmuştur. Hayvan kurbanları, kesilerek ve belirli parçaları tanrılara sunulacak şekilde hazırlanarak yakılmıştır. Bu noktada *tophet*ler kurbanların sunulduğu en özel alanlardır. Buralarda çok sayıda insan ve hayvan kalıntısı barındıran urnalar ve adak stelleri ele geçmiştir (Diod. XX. 14. 4-7; Clifford, 1990, s. 58; McCarty, 2017, s. 398; McCarty, 2012-2013, s. 13; Kotsonas, 2012, s. 2; Bénichou-Safar, 1988; Xella, 2012-2013, ss. 260-261; Smith vd. 2013, s. 1192, 1197; Smith vd. 2011, s. 860, 871; Fields, 2010, s. 5; Karageçi, 2019, s. 215, 219).

Kurban ritüelleri ve tarifeleri hakkında bilgi veren kaynaklar kurban törenlerinin nasıl gerçekleştirileceğine dair detaylı bilgiler içerir. Kurban tarifelerini içeren CIS I, 165=KAI 69; CIS I, 167=KAI 74; CIS I, 168; CIS I, 169; CIS I, 170; CIS I, 3915; CIS I, 3916=KAI 75; CIS I, 3917 gibi yazıtlar MÖ 4.-2. yüzyıllar arasına tarihlenmekte ve bunların büyük bir kısmı Kartaca'dan gelmektedir. Bu yazıtların amacı kurbanın türüne göre rahiplere ödenecek ücretleri ve kurbanı sunan kişiye ait olan hakları belirlemektir (Minunno, 2022, s. 142; McCarty, 2017, s. 398; McCarty, 2012-2013, s. 13). Böyle bir listenin en iyi örneği MÖ 4. yüzyılın sonu ile MÖ 3. yüzyılın başlarına tarihlenen Marsilya Tarifesi'dir (CIS I 165; KAI 69). Bu tarife 1845 yılında Marsilya'da Baal Saphon'a adanmış bir mabette bir stelin üzerine yazılmış parçalı bir metin şeklinde bulunmuştur. Tarife bulunduğu bölgeden dolayı bu şekilde adlandırılrsa da aslında kısmen korunmuş 21 satırlık bir Kartaca yazıttır (Lupu, 2003, s. 335; Lupu, 2009, s. 394).

Corpus Inscriptionum Semiticarum I''de 165 numarayla yayınlanmış bir kurban tarifesi olan Marsilya Tarifesi'nin üzerine kazındığı taşın, yapılan kimyasal analizler sonucunda Kartaca kökenli olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle tarifiede yer alan bilgiler büyük olasılıkla Kartaca dini

pratiklerinde de geçerlidir. Dolayısıyla tarifeden yola çıkarak Fenike uygarlığının dini inanç ve uygulamalarına dair çıkarımlarda bulunmak da mümkündür (Branden, 1965, s. 114). Çünkü Fenike kolonileri, anayurtlarının inanç ve dini uygulamalarını büyük oranda korumuş ve sürdürmüşlerdir. Bu çalışmada, Marsilya Tarifesi detaylı bir şekilde incelenerek tarifenin Fenike ve Kartaca'daki kurban uygulamalarının daha iyi anlaşılmasında sahip olduğu role değinilmiştir.

1.MARSİLYA TARİFESİ

Marsilya Tarifesi (Figür 1), 1845 yılında Marsilya'daki La Major Katedrali'nin yakınında bulunmuştur (CIS I, 165=KAI 69; D'Andrea, 2021, s. 159). Sağ alt tarafının bir kısmı eksik olmak üzere iki parçaya bölünmüş vaziyette ve 21 satırdan oluşmaktadır. Paleografik açıdan MÖ 4. yüzyıl sonları ile MÖ 3. yüzyılın başlarına tarihlendirilmektedir (Guzzo-Zamora 2018, s. 195; Langdon, 1904, s. 81; Peckham 1968, Pl. XIII, 1).

Figür 1: Marsilya Tarifesi (D'andrea, 2021, s. 174)

Marsilya Tarifesi, Marsilya (Massalia/Marseilles) kentinde uygulanan dini uygulamaların ve kurban ritüellerinin ücretlendirmelerini içermektedir. Yaklaşık olarak MÖ 600'lerde Akdeniz'in batısında önemli bir ticaret merkezi haline gelen Marsilya'da Fenike kültürünün etkisi, kurban ve dini adak uygulamalarına da yansımıştır. Metin, Kartaca'daki Baal Saphon Tapınağı'nda gerçekleştirilen kurbanlarla ilgili bir talimatlar kodudur. Marsilya'ya nasıl geldiği bilinmemekle birlikte tarifenin Kartaca kökenli olduğu hem bir dizi benzer tarifenin keşfedilmesiyle hem de tablet üzerinde yapılan analizlerle tespit edilmiştir (CIS I 167, 3915, 3916, 391754; Guzzo-Zamora, 2018, ss. 195-196; Cathcart, 1987, s. 13, Lupu, 2009, s. 392; The Old Testament Student, 1885, s. 322). Marsilya Tarifesi, 1863 yılında Nathan Davis tarafından keşfedilen ve

MÖ 3.-2. yüzyıllara tarihlenen Kartaca Tarifesi (Figür 2) ile dikkate değer bir benzerlik göstermektedir. Kartaca Tarifesi, Marsilya Tarifesi'ne benzer şekilde, kurbanlar için yapılan ödemeleri detaylandıran ve bu ödemelerin hangi kısmının rahiplere, hangi kısmının ise adak sunanlara tahsis edildiğini listeleyen bir belge niteliği taşımaktadır. Fenike kurban uygulamalarına dair bilgiler içeren bu tarifiede tanrılara adanan hayvanların ve çocukların ritüel süreçleri ele alınmıştır. Tarifieden yola çıkarak Kartaca'da kurban ritüellerinin daha merkezi bir otorite altında, toplu şekilde ve resmi bir düzen içinde gerçekleştirildiği söylenebilir. Ayrıca 11 satırdan oluşan bu kireçtaşı levhanın, bir tapınakta adak sunanların kuralları öğrenebilmesi amacıyla duvara yerleştirildiği düşünülmektedir (Davis, 1863, s. 4; Cooke, 1903, s. 123).

Marsilya Tarifesi her tür kurban ve hayvan için ödenmesi gereken ücretler ile etlerin rahipler ve kurban sahipleri arasında nasıl paylaşılacağını yetkili bir komisyonun kontrolü altında tablete işlenmesiyle oluşmuştur. Tarifenin ilk kısmında, kurban türlerine göre Baal Saphon Tapınağı'nda sunulabilecek hayvanlar ile süt ve yağ gibi diğer sunu türleri listelenmektedir. Hayvanlara ait sunu listesi büyükbaş hayvanlardan küçükbaş hayvanlara doğru hiyerarşik bir şekilde yazılmıştır. Ardından da kek, süt, yağ gibi yiyecek ve içecek sunularından söz edilmiştir. Bu kısımda ayrıca rahiplere et ve para cinsinden neyin borçlu olunduğuna dair hükümler yer almaktadır. Rahiplerin kurban edilen hayvan türleri için ne miktarda ücret alacağı belirtilirken kurban edilen hayvanların hangi kısımlarının rahiplere verileceği bilgisi de yine bu kısımda yer almaktadır. Ayrıca kurbanı sunan kişinin kurban edilen hayvandan alacağı parçalar da tablete açıkça belirtilmiştir (CIS I, 165. 1-15). Rahiplere kurbanlardan belirli bir oranda pay verilmesi Marsilya Tarifesi'nin hem rahibe hem de kurban sahibine verilecek kısımlara odaklanan ekonomik bir belge olma özelliği taşıdığını göstermektedir. Belgenin sonunda ise tapınakta kurban sunarken listelenen talimatlara uymak zorunda olan grup ve bireylerden söz edilmiştir. Yoksul kimseler kurban sunarken rahiplere ücret ödemekten muaf tutulmuşlardır (CIS I, 165. 16-21; Guzzo-Zamora 2018, s. 196). Tarife, talimatlara uyulmadığı takdirde ödenecek para cezası ile ilgili uyarılarla son bulmaktadır. Bu açıdan Marsilya Tarifesi içerdiği yaptırımlar dolayısıyla dini ve ekonomik bir metin olmasının yanı sıra hukuki özellikler de taşımaktadır.

Marsilya Tarifesi, Fenike kültürüne benzer şekilde, Marsilya'da da hayvan kurbanlarının yaygın bir uygulama olduğunu ortaya koymaktadır. Tanrılara sunulmak üzere sıklıkla sığır, koyun, keçi ve kuş gibi hayvanların kurban edildiği görülmektedir (KAI 69; Mosca, 2003, s. 91; Günel, 2023, s. 218). Kurban ritüelleri, genellikle *tophet* adı verilen özel kutsal alanlarda veya tapınaklarda gerçekleştirilmiştir. Kurban edilecek hayvanların seçiminde ve törene hazırlık süreçlerinde büyük bir titizlik gösterilmiştir. Fenikeliler için kurban edilecek hayvanların fiziksel olarak kusursuz olması büyük bir önem taşımıştır. Tanrılara duyulan saygının bir ifadesi olarak özenle seçilen hayvanlar, itinayla temizlenmiş ve ritüele hazırlanmıştır. Bu hazırlık süreçleri, belirli dualar eşliğinde gerçekleştirilmiştir. Hayvanlar genellikle sunaklarda kesilmiş ve tamamı ya da belirli parçaları tanrılara sunulmuştur. Kurban türleri, hayvanın tamamen rahibe verilmesi, tamamen yakılması (*yakılan kurban*), ya da bir kısmının rahibe ve bir kısmının kurban edene tahsis edilmesi (*ortak kurban*) şeklinde çeşitlidir. Özellikle hayvanların yakılarak kurban edilmesi yaygın bir uygulamadır (KAI 69, 75, 76; CIS I. 3915, 3916; Moscati, 2004, s. 199; Günel, 2023, s. 218; Branden, 1965, s. 110; D'andrea, 2021, ss. 171-172; Karageçi, 2019, s. 219; Smith vd. 2013, s. 1192, 1197; Smith vd. 2011, s. 860, 871).

Marsilya Tarifesi'nde tanrılara kurban edilen hayvanlar arasında boğalar, kuzular, koçlar, koyunlar ve kuşlar yer almaktadır. Hayvan sunuları için belirlenen temel üç kurban kategorisi

ise *kll*, *šw't* ve *šlm kll* olarak listelenmiştir. Metinde yer alan *kll*, *šw't* ve *šlm kll* kelimelerinin ne ifade ettiği net olmamakla birlikte *kll* ve *šlm kll* türlerinde kurbanın yakıldığı, *šw't* türünde ise sunuların yakılmadan tanrılara sunulduğu anlaşılmaktadır. Bu tür kurbanlarda kan muhtemelen bir sunu olarak dökülmüş; et, rahip ile ibadet eden arasında paylaştırılmıştır. Görüldüğü gibi kurbanlar ya tamamen yakılmış ya da adak sahipleri ve rahipler arasında çeşitli oranlarda paylaştırılmıştır (Günel, 2023, s. 218; Branden, 1965, s. 115; Amadasi Guzzo, 1993).

Tarife, MÖ 4. ve 3. yüzyıllar arasına tarihlense de içerdiği kurban terimleri, hayvan adları ve diğer kurban ürünleri açısından uygulamanın ana hatları MÖ 7. yüzyılda Tyros'taki ritüellere dayandırılabilir (Branden, 1965, s. 114). Nitekim Marsilya Tarifesi'nde ele alınan kanlı (CIS I, 165. 3-11, 13) ve kansız adaklar (CIS I, 165. 14) Fenike uygarlığındaki kurban kategorileriyle büyük benzerlik taşımaktadır (Euseb. *Praep. evang.* 4. 16. 13-18; Branden 1965, ss. 114-115; Reece, 2005, s. 39). Tarifede yer alan maddeler aşağıda ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

1.1.Kurban Ödemeleri ve Paylaşımlarıyla İlgili Hükümler

Marsilya tarifesine bakıldığında kurban edilen hayvanların büyükten küçüğe doğru sıralandığı ve kuşların en sonda yer aldığı görülür. Öküz, koyun, keçi ve kuşlarla ilgili kurallar hayvanların büyüklüğüyle orantılı olarak değişiklik göstermektedir. İki veya üç tür hayvandan oluşan gruplarda ise aynı kurallar geçerli sayılmıştır (Minunno, 2022, ss. 142-146). Bütün sunu, kurbanın tamamen tanrıya adanmış olduğu kurban türünü ifade etmektedir. Etin bir kısmının rahipler tarafından da yenilebilmesi, bu sunu türünde kurbanı sunan kişinin bütün kurbanı tanrıya ve rahiplere verdiği ve hiçbir pay almadığı anlamını taşır. Kurbanın mahiyetine göre tanrının ve rahiplerin payı pratikte değişkenlik gösterebilmektedir (Langdon, 1904, s. 82; Branden, 1965, s. 124).

Her kurban için gümüş şekel cinsinden ücret talep edilmiştir. Bu genel bir kuraldır. Tarife bu paranın rahiplere verildiği bilgisi yer almakla birlikte ücretlerin kendilerine tapınağın bakımını sağlaması, personel ücretlerini ödemesi ve ibadetin yerine getirilmesiyle ilgili genel masrafları karşılaması amacıyla verildiği düşünülebilir. Metinde bahsi geçen hayvanlar ve rahiplerin alacağı nakdi ücretler tek tek ele alındığında ortaya çıkan tablo şu şekildedir: “*Bir bütün bir öküz ister parçalanmış olsun ister bütün olarak olsun, rahipler her hayvan için 10 gümüş şekel alacaklardır*” (CIS I, 165. 3). Baal Saphon Tapınağı'nda, otuz ücret denetmeninin belirlediği tarife uyarınca, kurban türü ister günah sunusu, ister barış sunusu, isterse yakılan sunu olsun, her bir öküz için rahipler kişi başı 10 gümüş şekel almıştır. Ancak, hayvanın boyutu küçüldükçe bu miktar değişiklik göstermektedir.

Marsilya Tarifesi'nde yer alan “*Başında boynuzları olmayan (yani henüz büyümemiş) bir buzağı için veya parçalanmış veya tamamen sağlam bir koç için rahipler beş gümüş şekel [her (hayvan) için 5] alacaktır.*” (CIS I, 165. 5). “*Bütün bir koç veya keçi için ister parçalanmış olsun ister bütünüyle sağlam olsun, rahipler her bir (hayvan) için 1 gümüş şekel ve 2 ZR alacaklardır.*” (CIS I, 165. 7). “*Bir koyun, bir keçi veya bütün bir koç için ister parçalanmış olsun ister bütün olarak olsun, rahipler her hayvan için (1) gümüş para ve üç çeyrek ZR alacaklardır.*” (CIS I, 165. 9). [Bir] ‘GNN-kuşu veya bir ŞŞ-kuşu (şahin?) (yani) tamamen sağlam olan veya (bir) ŞŞP-kuşu veya HZT-kuşu için, rahipler 3 çeyrek gümüş şekel ve her (hayvan) için 2 ZR alacaklardır; ancak geri kalan [kurban edene ait olacaktır.], [B]ir kuş veya kutsal bir QDMT veya bir av kurbanı veya bir yağ kurbanı için, rahipler her (hayvan) için 10 gümüş «a[gorut]» (alacaklar)” (CIS I, 165. 11-

12) ifadelerinden anlaşılacağı üzere rahibe ödenen ücret hayvan küçüldükçe 5, 1 ve çeyrek gümüş şekel şeklinde azalmıştır (Branden, 1965, s. 111, 125).

Tarifede, kurban edilen hayvanların uzuvlarının kurban sahibi ile rahipler arasındaki paylaşımına ilişkin hükümler şu şekilde ifade edilmiştir: *“Ve bir (hayvan)ın tamamı için, bu ücrete ek olarak, üç yüz dirhem ağırlığında bir et daha vardır ve kesilmiş parçalardan göğüs ve eklemeler (rahipler için) olacaktır. Fakat deri, ŞLBM, ayaklar (bacaklar?) ve etin geri kalanı kurban edene ait olacaktır.”* (CIS I, 165. 3-4). Burada kastedilen hayvan öküzdür ve rahibin alacağı kısımlar ile kurban sahibine kalacak kısımlar açıkça belirtilmiştir. Buzağı ve koçlar için de paylaşım benzer şekildedir. *“Ve bir (hayvan)ın tamamı için, bunlara ek olarak, yüz elli (150) ağırlığında et ve parçalanmış parçalardan da bir miktar kuzu eti ve eklem yerleri vardır. Fakat deri, ŞLBM, bacaklar ve etin geri kalanı kurban edene ait olacaktır.”* (CIS I, 165. 5-6). Bu hayvanların boyutundan dolayı rahibe düşen et miktarı daha az tutulmuştur. Keçiler için belirtilen oran *“Ve kesilmiş parçalardan, bu ücrete ek olarak, onlar için QŞRT] / ve eklem yerleri de vardır. Fakat deri, ŞLBM, bacaklar ve etin geri kalanı kurban edene aittir”* şeklindedir (CIS I, 165. 7-8). Tarifenin devamında yine koç ve keçiler için *“Ve (hayvanın) parçalanmış kısımlarından, bu ücrete ek olarak, kesilen hayvanın payı ve eklem yerleri de vardır. Fakat deri, ŞLBM, bacaklar ve etin geri kalanı kurban edene ait olacaktır.”* şeklinde ifadeler yer almaktadır (CIS I, 165. 9-10). Son kısımda kuş kurbanları için ise tüm kısımların tanrı ve rahiplere ait olduğu bilgisi yer alır. *“[Bir hayvanın] bir tanrıya (sunu olarak) getireceği bütün kesilmiş kısımların QŞRT'si ve eklemeleri rahipler için olacaktır. Fakat kesilmiş kısımların [...]”* (CIS I, 165. 13). Burada en küçük hayvan kurbanı kategorisine giren kuşlar için kurban sahibine pay verilmemiş, tamamının tanrı ve rahiplere adanması uygun görülmüştür.

Tarifede kurban edilen hayvan türleri, bunların nakdi ödemeleri ve paylaşımları kaydedildikten sonra bunlara ek olarak 14. satırda kansız kurban türlerine (*mnht*) de değinilmiştir. Bunlar yiyecek kurbanları ve sıvı malzeme kurbanları yani içki sunuları olmak üzere iki türe ayrılabilir. Süt, yağ vb. yiyecek sunuları ile ilgili hüküm *“[Y]em için, süt için, yağ için ve bir kimsenin yiyecek sunusu olarak sunacağı herhangi bir kurban için rahipler ... alacaklardır.”* şeklindedir (CIS I, 165. 14). Buradan hareketle törenlerde sıklıkla hayvanların yanı sıra un, yağ, süt vb. yiyecek ve içeceklerin de sunulduğu görülmektedir (Moscatti, 2004, s. 199; Clifford, 1990, s. 58, 62; Günel, 2023, s. 219-220; Reece, 2005, s. 39).

Marsilya Tarifesi'nin son kısmında ise tarifenin kimleri kapsadığı ve tarifeye uyulmaması durumunda yaptırımın ne olacağına dair hukuki ve cezai kısım yer almaktadır. Buna göre ödemeler tarife memurlarının belirlediği miktara uygun yapılmak zorundadır. Belirlenen miktardan fazla ödeme alan rahip para cezasına çarptırılacaktır. Aynı şekilde tarifede yer alan ücreti ödemedi kurban kesenlere de para cezası uygulanacaktır. Burada cezaların miktarı belirtilmemiş ya da yazıtın kırık kısmında kalmıştır. *“..Bu kişiler, her kurban için tarife memurlarının belgelerinde belirtilen miktara göre ödeme yapacaklardır. Bu yazıtta belirtilmeyen herhangi bir ödeme, tarife yetkilileri tarafından [yazılan] belgelere uygun olarak ödenecektir.. Bu yazıtta yazılı olandan fazla ödeme alan herhangi bir rahip para cezasına çarptırılacaktır..[Bu yazıtta belirtilen ödemenin tamamını ödemeyen herhangi bir kurban kesen, ...] para cezasına çarptırılacaktır.”* (CIS I, 165. 16-21). Bunlara ek olarak tarifenin son kısmında fakir kimselerin rahiplere ödeme yaptıktan muaf tutulduğu, onların dışında herkesin tarifeye uymak zorunda olduğu ile ilgili bir uyarı yer almaktadır. Burada yoksulların gözetilmesi belgenin sosyal açıdan da okunabileceğine işarettir (Clifford, 1990, s. 58).

SONUÇ

Fenike uygarlığında büyük önem atfedilen dini pratiklerden biri olan kurban uygulamaları sadece dini bir aktivite değil aynı zamanda toplumsal, ekonomik ve siyasi ilişkileri şekillendiren önemli bir organizasyondur. Fenike kent-devletlerinin kolonizasyon faaliyetleriyle birlikte bu uygulamalar Akdeniz dünyasına yayılmıştır. Fenikelilerin çok tanrılı inanç sistemi içinde yer alan kurban uygulamaları hem insan hem de hayvan kurbanlarını içermektedir. İçerisinde hayvan kurbanları ve bazı adak türlerine dair bilgilerin yer aldığı Marsilya Tarifesi'nde kurban türleri ile rahiplerin hak ve sorumlulukları ele alınmıştır. Tarifenin içeriğine bakıldığında kurban edilen hayvan türleri, yetişkin bir sığırdan başlayıp kuşlarla sona erecek şekilde, büyükten küçüğe hiyerarşik bir biçimde sıralanmış; bunlara karşılık gelen aynı ve nakdi ödemeleri belirtilmiştir. Tanrılara sunulan kurbanların ne kadarının ilahi paya dâhil olduğu ise net değildir. Daha çok rahiplerin alacağı et miktarı ve ücretler dikkati çekmektedir. Bunlara ek olarak metnin sonunda bu düzenlemeye uyulmadığı takdirde rahiplere yaptırım uygulanacağı ve belirli bir miktarda ceza ödeyecekleri açıkça dile getirilmiştir. Bu durumda tarife dini bir pratiğin ekonomik bir metni olmakla birlikte hukuki bir boyut kazanmış ve böylelikle Fenike uygarlığı hakkında ekonomi, din, hukuk gibi farklı konularda da bilgi edinilmesini sağlamıştır. Örneğin dönemin ruhban sınıfının dini ritüeller sayesinde ekonomik bir rant elde etmesi ve toplum üzerinde nüfuz sağlamak için kurban pratiğini araç olarak kullanmış olması muhtemeldir. Nitekim Marsilya Tarifesi'nin kurban törenlerinde görev alan din adamlarının otoritesini meşrulaştırdığı; kendilerine yalnızca dini bir görev değil aynı zamanda sosyal ve politik bir görev de yüklediği açıktır. Bunlara ek olarak tarife üzerinden toplumda düzenin nasıl sağlandığı ve kurallara uymayanlara ne tür yaptırımlar uygulandığı da görülmektedir. Ayrıca metinde bahsi geçen ağırlık ve para birimleri yoluyla dönemin ekonomisi hakkında da tahmin yürütülüp diğer dönem uygarlıklarıyla mukayese şansı elde edilebilir. Böylece Marsilya tarifesi, Fenike dini ritüellerinin sadece bir ibadet şekli değil, aynı zamanda ekonomik organizasyonu yansıtan bir araç olduğunu da gösterir. Kurban için kullanılan hayvanlar, tarım ürünleri ve diğer adaklar, Fenike kolonilerinde dini hayatın ekonomik bir temele dayandığını ortaya koyar. Bu ritüeller Fenike uygarlığının ekonomik organizasyonu hakkında bilgi verir. Nitekim kurban edilen hayvan türleri ve sunu bitkileri, tarım ve hayvancılıkla doğrudan ilişkilidir.

Marsilya'da ele geçen Kartaca kökenli bu kurban tarifesi, Kartaca'nın dini pratiklerinin anlaşılması açısından da büyük öneme sahiptir. Nitekim Fenike kökenli tanrılara ibadet edilmesi, Kartaca'dakilere benzer hayvan kurbanı uygulamaları, düzenlenen dini festival ve törenler Marsilya'daki dini hayatın temel unsurlarındandır. Buna ek olarak tarife, Kartaca'nın dini ritüellerinin ve kurban uygulamalarının Marsilya'da benimsenip uygulandığının da bir kanıtı olarak gösterilebilir. Fenike kültürü Akdeniz'in batısındaki bu önemli ticaret merkezinin dini ve toplumsal yaşamını şekillendirmiştir. Bu bağlamda Marsilya tarifesi, Fenike kültürünün ve dini mirasının Batı Akdeniz'deki kültürel aktarımının önemli bir örneğidir. Buradan Marsilya'nın, Fenike dini mirasının Batı Akdeniz'deki önemli bir temsilcisi olduğu çıkarılabilir. Marsilya Tarifesi örneğinde olduğu gibi Fenikeliler, gittikleri bölgelere ticaretini yaptıkları mallarla birlikte kendi inanç ve kültürlerini de taşımışlardır. Ticari ilişkiler kurdukları bölgelerin dini ve kültürel formlarını etkileyerek benzer kült, dini ritüel, mezar tipi, gömme adeti ve sunu şekilleri gibi pek çok alanda kültürel geçişkenliğin oluşumunu sağlamışlardır.

Marsilya Tarifesi, Fenike'nin kolonizasyon sürecinde dini adak uygulamalarının nasıl birleştirici bir rol oynadığını anlamak için önemli bir belgedir. Ritüeller, bir yandan yerel halkla

Fenike kolonileri arasındaki kültürel etkileşimi kolaylaştırmış bir yandan da kolonilerin Fenike kimliğini korumasını sağlamıştır. Ticaret ve denizcilik ağı, göç ve nüfus hareketleri, dini pratikler aracılığıyla Kartaca'daki uygulamalar Marsilya'ya taşınmıştır. Böylece Marsilya'da görülen kurban ritüelleri ve dini uygulamalar, sonraki dönemlerde dahi Fenike kültürünün zengin mirasının yayılımını gözler önüne sermektedir.

Fenike kolonilerinde uygulanan dini ritüeller, Akdeniz dünyasında kültürel alışverişin önemli bir aracı olmuştur. Dolayısıyla Marsilya Tarifesi, Fenike'nin yerleştiği coğrafyalardaki kurban uygulamalarının yeni koşullara nasıl uyum sağladığını ortaya koyan bir belge niteliği taşımaktadır. Fenike inanç ve kültürünün koloniler aracılığıyla farklı bölgelere taşınması, yerel inançlarla sentezlenmesi, Akdeniz'deki kültürel etkileşimlerin somut bir göstergesidir. Kartaca tarifesinde hayvan kurbanlarının yanı sıra insan kurbanlarına yer verilirken, Marsilya tarifesinde hayvan kurbanları ve bitki adaklarının ön planda olması, Fenike'nin dini pratiklerinde coğrafi, kültürel bağlama bağlı olarak yaşanan dönüşümleri yansıtmaktadır. Kartaca'daki ritüeller devlet kontrolünde toplu şekilde gerçekleştirilirken, Marsilya'da daha yerel, bireysel bir karakter taşımış; hayvan türleri ve adak biçimleri gibi unsurlar Fenike'nin kültürel etkisini göstermiştir. Marsilya tarifesi, Fenike'nin kanlı ritüellerden arınarak sembolik ve toplumsal odaklı bir dini yapıya evrildiğini, kültürel kimliğini korurken esnekliğini de sürdürebildiğini kanıtlamaktadır. Hem Marsilya hem de Kartaca tarifeleri, Fenike'nin dini ve kültürel değerlerinin farklı coğrafi bağlamlarda nasıl evrildiğini, kolonizasyon sürecinde bu değerlerin yerel topluluklarla olan bağlarını güçlendiren araçlar olarak işlev gördüğünü göstermektedir.

Yakın Doğu'nun kültürel ve dini mirasını şekillendiren en eski uygarlıklardan biri olan Fenikelilerin dini, bilindiği üzere Kenan inançlarından türemiştir. Fenike ve diğer Kenan toplumlarının hayvan kurbanı pratikleri ortak özellikler barındırır. Fenike kurban ritüelleri ile günümüz semavi dinlerindeki kurban pratikleri arasında da belirgin benzerlikler vardır. Fenike ve semavi dinlerde kurban, tanrıyla insan arasında bağ kurma aracı işlevi görmüştür. Kurban pratiği tanrıların gazabını yatıştırmak, bereket sağlamak veya bir felaketten korunmak amaçlı yapılmıştır. Kurbanla birlikte sunulan diğer adaklar ve bunların paylaşımı da benzer özellikler taşır. Dolayısıyla Fenikelilere ait kurban geleneğinin yeniden şekillenip farklı boyutlar kazanarak günümüze kadar ulaştığı da söylenebilir.

Sonuç olarak, Marsilya Tarifesi, bir yandan kurban ritüellerinin detaylarının anlaşılmasına ışık tutarken bir yandan da Fenike dini pratiklerinin farklı coğrafyalarda nasıl değiştiğini ve yayıldığını göstermektedir. Bu uygulamalar, yalnızca dini birer eylem olarak değil, aynı zamanda Fenike'nin kolonizasyon süreçlerinin bir parçası ve sonucu olarak da değerlendirilebilir. Tarife, bir yandan Fenike kurban ritüellerinin kültürel tutarlılığını diğer yandan da uygarlığın coğrafi farklılıklara uyum sağlama yeteneğini göstermektedir. Fenike kültürünün Akdeniz'deki geniş etkisi ile bu etkilerin toplumsal, dini ve ekonomik boyutlarının anlaşılmasında kritik bir rol oynar. Tüm bunlara ek olarak Fenike uygarlığının dinamik bir şekilde farklı coğrafyalara adapte olabilme yeteneğini, kültürel esnekliğini ve Akdeniz dünyasında üstlendiği kültür aracılığı vazifesini de gösterir.

KISALTMALAR VE ANTİK KAYNAKLAR

CIS Corpus Inscriptionum Semiticarum

Diod. (=Diodoros, *Bibliothēke Historike*) Kullanılan metin ve çeviri: *Diodorus Siculus Library of History*, Ed. C. H. Oldfather, London, 1953. (The Loeb Classical Library)

Euseb. *Praep. evang.* (=Eusebius of Caesarea, *Praeparatio Evangelica*) Kullanılan metin ve çeviri: *Preparation for the Gospel*, Trans. E. H. Gifford, 1903.

KAI Donner H. ve Röllig W. (1962-1965). *Kanaanaische und Aramaische Inschriften*, 3 cilt, Wiesbaden.

KAYNAKÇA

AMADASI GUZZO, M. G. - J. A. ZAMORA LÓPEZ. (2012-2013). "The Epigraphy of the Tophet". *Studi Epigrafici e Linguistici* 29-30, 159-192.

AMADASI GUZZO, M. G. - J.Á. ZAMORA. (2018). "The Phoenician *Marzeah*- New Evidence from Cyprus in the 4th Century BC". Ed. Paolo Matthiae. *Studia Eblaitica* 4, 187-214.

BÉNICHOU-SAFAR, H. (1988). "Sur L'incinération des Enfants aux Tophets de Carthage et de Sousse". *Revue de l'histoire des religions*, 205, 57-68.

CATHCART, K. J. (1987). "Ugaritic NSB and Punic ŠLB - KJ Cathcart". *Aula Orientalis* 5, 11-15.

CLIFFORD, R. J. (1990). "Phoenician Religion". *Bulletin of the American Schools of Oriental Research*, No. 279, 55-64.

COOKE, G. A. (1903). *Text-book of North-Semitic Inscriptions: Moabite, Hebrew, Phoenician, Aramaic, Nabataean, Palmyrene, Jewish*, The Clarendon Press.

D'ANDREA, B. (2021). "Historiographie Contemporaine sur la Religion Phénico-punique d'Afrique du Nord". *Revista de historiografia* 36, 149-175.

DAVIS, N. (1863). *Inscriptions in the Phœnician Character, Now Deposited in the British Museum, Discovered on the Site of Carthage, during researches made by Nathan Davis, esq; at the expense of Her Majesty's government, in the years 1856, 1857, and 1858.*

FANTAR, M. H. (2001). "Le Fait Religieux à Carthage". *Pallas*, No. 56, 59-66.

FIELDS, N. (2010). *Carthaginian Warrior 264-146 BC.*, UK: Osprey Publishing.

GÜNEL, İ. (2023). *Fenike Kolonizasyonunun Akdeniz Dünyasındaki Kültürel ve Ekonomik Etkileri*. Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi. Bursa.

KOTSONAS, A. (2012). Phoenicia, Phoenicians. *The Encyclopedia of Ancient History*, 1-3.

KARAGEÇİ, M. (2019). "Fenike Dini ve Çocuk Kurbanları". *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. S. 20, 205-218.

LANGDON, S. (1904). "The History and Significance of Carthaginian Sacrifice". *Journal of Biblical Literature*, Vol. 23, No. 1, 79-93.

LUPU, E. (2003). "Sacrifice at the Amphiareion and a Fragmentary Sacred Law from Oropos". *Hesperia: The Journal of the American School of Classical Studies at Athens*, Vol.72, No. 3, 321-340.

LUPU, E. (2009). *Greek Sacred Law*. Edts. H.S. Versnel, D. Frankfurter, J. Hahn, 2. Edition, Vol. 152, Leiden- Boston: Brill.

- McCARTY, M. M. (2017). "Africa Punica? Child Sacrifice and Other Invented Traditions in Early Roman Africa". *Religion in the Roman Empire*, Vol. 3, No. 3, 393-428.
- McCARTY, M. M. (2012-2013). "Continuities and Contexts The Tophets of Roman Imperial-Period Africa". *Studi Epigrafici e Linguistici* 29-30, 1-26.
- MINUNNO, G. (2022). "Phoenician Animal Names". *Rivista di Studi Fenici*, 50, 141-164.
- MOSCA, P. G. (2003). Phoenician-Punic Dictionary by Charles R. Krahmalkov. *Bulletin of the American Schools of Oriental Research*, No. 329, 90-92.
- MOSCATI, S. (2004). *Fenikeliler*. Çev. S. Gül, Ankara: Dost Yayınevi.
- PECKHAM, J. B. (1968). *The Development of the Late Phoenician Scripts*. MA: Cambridge.
- REECE, K. (2005). *The Phoenicians: Mysterious Sea People (Ancient Civilizations)*. Rourke Pub Group Publishing.
- SCHMITZ, P. J. (2013). Phoenician-Punic Religion. *The Cambridge History of Religions in the Ancient World*, Eds. Salzman M. R. and Sweeney. M. A., Cambridge University Press (online), 205-233.
- SMITH, P. vd. (2013). "Cemetery or Sacrifice? Infant Burials at the Carthage Tophet: Age Estimations Attest to Infant Sacrifice at the Carthage Tophet". *Antiquity* 87/338. 1191-1207.
- SMITH, P. vd. (2011). "Aging Cremated Infants: The Problem of Sacrifice at the Tophet of Carthage". *Antiquity* 85/329. 859-874.
- The Old Testament Student (1885). "*The Phoenician Ritual*". Vol. 4, No. 7, 322-323.
- VAN DEN BRANDEN, A. (1965). "Lévitique 1-7 Et Le Tarif De Marseille, CIS I. 165". *Rivista degli studi orientali*, Vol. 40, Fasc. 2, 107-130.
- XELLA, P. (2012-2013). "'Tophet' an Overall Interpretation". Ed. Paolo Xella. *Tophet in the Ancient Mediterranean-Studi Epigrafici e Linguistici sul Vicino Oriente Antico*, Verona: Esedue. 259-281.

EKLER

Figür 2: Kartaca Tarifesi CIS 167=KAI 74
(British Museum, No. 125303; Cooke, 1903, Plate III)

69

(1) בת בעלצפן בענת המשאחת אש טנא שלשם האש אש על המשאחת עת נר
חלצבעל השפט בן ברתנת בן ברנאשמן וחלצבעל (2) השפט בן בדאשמן בן
חלצבעל וח[ברנן] (3) באלף כלל אם צועת אם שלם כלל לכהנם כסף עשרת
10 באחד ובכלל יכן לם עלת פן המשאחת ז שנאר משקל שלש מאת 300
(4) ובצועת קצרת ויצלת וכן הערת והשלבם והפעמם ואחרי השאר לבעל הזבח
(5) בעגל אש קרני למבמחסר באשומשא אם באיל כלל אם צונעת] אם שלם
כלל לכהנם כסף חמשת] 5 באחד ובכלל יכן לם על(6)ת פן המשאחת ז שאר
משקל מאת וחמשם 150 ובצועת קצרת ויצלת וכן הערת והשלבם והפעמם
ואחרי השאר לבעל הזבח] (7) ביבל אם בעז כלל אם צועת אם שלם כלל
לכהנם כסף שקל 1 זר 2 באחד ובצועת יכן לם עלת פן המשאחת ז קצרת]
(8) ויצלת וכן הערת והשלבם והפעמם ואחרי השאר לבעל הזבח (9) באמר אם
בגדא אם בצרב איל כלל אם צועת אם שלם כנ[ל] לכהנם כסף רבע שלשת
זר] 2 באחד ובצועת יכן לם על(10)ת פן המשאחת ז קצרת ויצלת וכן הערת
והשלבם והפעמם ואחרי השאר לבעל [הזבח] (11) [בצ]פר אננן אם צין שלם
כל[ל] אם שצף אם חזת לכהנם כסף רבע שלשת זר 2 באחד וכן השנאר לבעל

הזבח] (12) [על צפר אם קדמת קדשת אם זבח צד אם זבח שמן לכהנם כסף
 אגרת] 10 לבאחר [] (13) [בכל צועת אש יעמס פנת אלם יכן לכהנם
 קצרת ויצלת ו[ב]צועת [] (14) [על כלל ועל חלב ועל חלב ועל כל זבח
 אש אדם לזבח במנח[ת] יכן לכהנם [] (15) בכל זבח אש זבח דל מקנא
 אם דל צפר בל יכן לכהנם מנם] (16) כל מזרח וכל שפח וכל מזרח אלם וכל
 אדם אש זבח [] (17) האדם המת משאת על זבח אחר כמדת שת
 בכתבת [] (18) [כל משאת אש איבל שת בפס ז ונתן לפי הכתבת אש [כתב
 האשם אש על המשאת עת ר חלצבעל בן בדתנ] (19) וחלצבעל בן
 בדאשמן וחברנם (20) כל כהן אש יקח משאת בדרך לאש שת בפס ז ונענש []
 (21) כל בעל זבח אש איבל יתן את כ[...ל המשאת אש]

(Satır 1-2)	Ba'alšaphon Tapınağı. (Bu) [Tarifelerden sorumlu Otuz Adamın] Bod[']esmün'un (torunu) oğlu ve Hālošba'al] / Suffeteler, Bodesmün'un oğlu, Hālošba'al'in (torunu) oğlu ve onların meslektaşları zamanında belirlediği (kurbanlar için) ödeme/ücret tarifesidir.
(Satır 3-4)	Bütün bir öküz ister parçalanmış olsun ister bütün olarak olsun, rahibler her hayvan için on tane 10 gümüş şekel alacaklardır; Ve bir (hayvan)'ın tamamı için, bu ücrete ek olarak 300 dirhem ağırlığında bir et daha vardır ve kesilmiş parçalardan göğüs ve eklemeler (rahipler için) olacaktır. Fakat deri, ŞLBM, ayaklar (bacaklar?) ve etin geri kalanı kurban edene ait olacaktır.
(Satır 5-6)	Başında boynuzları olmayan (yani henüz büyümemiş) bir buzağı için veya parçalanmış veya tamamen sağlam bir koç için rahipler 5 gümüş şekel[her (hayvan) için 5] alacaktır; Ve bir (hayvan)'ın tamamı için, bunlara ek olarak yüz elli (150) ağırlığında et ve parçalanmış parçalardan da bir miktar kuzu eti ve eklem yerleri vardır. Fakat deri, ŞLBM, bacaklar ve etin geri kalanı kurban edene ait olacaktır.
(Satır 7-8)	Bütün bir koç veya keçi için ister parçalanmış olsun ister bütünüyle sağlam olsun, rahipler her bir (hayvan) için 1 gümüş şekelin dörtte üçünü ve 2 ZR alacaklardır; Ve kesilmiş parçalardan, bu ücrete ek olarak, onlar için QŞRT] / ve eklem yerleri de vardır. Fakat deri, ŞLBM, bacaklar ve etin geri kalanı kurban edene aittir.
(Satır 9-10)	Bir koyun, bir keçi veya bütün bir koç için ister parçalanmış olsun ister bütün olarak olsun, rahipler her hayvan için 1 gümüş şekelin dörtte üçünü ve 2 ZR alacaklardır; Ve (hayvanın) parçalanmış kısımlarından, bu ücrete ek olarak, kesilen hayvanın payı ve eklem yerleri de vardır. Fakat deri, ŞLBM, bacaklar ve etin geri kalanı kurban edene ait olacaktır.]
(Satır 11)	[Bir] 'GNN-kuşu veya bir ŞŞ-kuşu (şahin?) (yani) tamamen sağlam olan veya (bir) ŞŞP-kuşu veya HZT-kuşu için rahipler (1) gümüş parça (ve) her (hayvan) için 2 ZR alacaklardır; ancak geri kalan [kurban edene ait olacaktır.]

(Satır 12)	[B]ir kuş veya kutsal bir QDMT veya bir av kurbanı veya bir yağ kurbanı için, rahipler her (hayvan) için 10 gümüş «'a[gorut]» (alacaklar).
(Satır 13)	[Bir hayvanın] bir tanrıya (sunu olarak) getireceği bütün kesilmiş kısımların QŞRT'si ve eklemleri rahipler için olacaktır. Fakat kesilmiş kısımların [...]
(Satır 14)	[Y]em için, süt için, yağ için ve bir kimsenin yiyecek sunusu olarak sunacağı herhangi bir kurban için rahipler ... alacaklardır.
(Satır 15)	Siğır veya kuş kurban eden yoksul bir kişinin kurban ettiği her kurban için rahipler [bir şey] almayacaktır.
(Satır 16)	Herhangi bir klan, bir MZRĦ-topluluğu veya herhangi bir aile veya herhangi bir tanrının MRZĦ-topluluğu veya [kurban] sunacak herhangi bir kişi için,
(Satır 17)	Bu kişiler, her kurban için Tarife memurlarının belgelerinde belirtilen miktara göre ödeme yapacaklardır.
(Satır 18-19)	Bu yazıtta belirtilmeyen herhangi bir ödeme, Hâkimler Bodtinnî oğlu Ħaloşba'al ve Bodesmûn oğlu Ħaloşba'al ve meslektaşları zamanında Tarife yetkilileri tarafından [yazılan] belgelere uygun olarak ödenecektir.
(Satır 20)	Bu tablette yazılı olandan fazla ödeme alan herhangi bir rahip para cezasına çarptırılacaktır.
(Satır 21)	[Bu tablette belirtilen ödemenin tamamını ödemeyen herhangi bir kurban kesen, ...] para cezasına çarptırılacaktır.

Tablo 1: Marsilya Tarifesi (üstte) ve Türkçe çevirisi (altta)
(KAI, 69; Cooke, 1903, s. 112-113)

EXTENDED ABSTRACT

Phoenician religious practices were among the major religious systems of the ancient Mediterranean world, exerting a significant influence throughout history. At the core of these practices was sacrifice, which functioned not only as a religious ritual but also as a key factor in shaping social structures, cultural interactions, and economic relationships. Sacrificial practices in Phoenician religion encompassed both blood and bloodless offerings, including the offering of humans, animals, food, drink, and various other objects to the gods. The sacred spaces where these rituals took place were commonly known as tophets. Tophets served as important religious centers, particularly in Phoenician settlements such as Carthage, where sacrifices were perceived as expressions of reverence and devotion to the gods. Archaeological excavations in Carthage and other Phoenician sites have unearthed significant evidence on sacrificial rituals. These findings provide valuable insights into the mechanisms of sacrifice and its societal implications. The remains of sacrificial offerings found in tophets shed light on the ritualistic aspects of Phoenician religion while accompanying inscriptions offer additional details about the procedures and regulations governing these practices.

One of the most significant inscriptions in this context is the Marseille Tariff, which constitutes the central focus of this study. Although originally from Carthage, this inscription gains particular attention due to its discovery in Marseille. The Marseille Tariff contains crucial information regarding Phoenician religious practices and sacrificial traditions, detailing the structure and execution of these rituals. Through an analysis of this text, it is possible to attain a deeper understanding of how sacrifices functioned within Phoenician religious and socio-economic frameworks. The Marseille Tariff details various sacrificial offerings, primarily focusing on animal sacrifices and votive offerings. It categorizes sacrifices hierarchically, from large animals like cattle to smaller birds, specifying the corresponding monetary or in-kind payments. While the text does not clarify the portion allocated to the divine, it explicitly outlines the quantities of meat and payments due to the priests, highlighting their economic role in these rituals. Additionally, the inscription stipulates penalties for non-compliance, indicating the presence of legal enforcement mechanisms within religious practices. This financial and legal dimension suggests that sacrificial rites were not merely acts of devotion but also integral to the socio-economic and political structures of Phoenician society.

The specific weight and monetary units mentioned in the text allow for comparisons with other contemporary civilizations, offering insights into economic interactions and standardization processes within the Mediterranean world. Additionally, the text provides significant information on the administrative aspects of religious rituals, revealing how these practices were regulated to maintain order within society. The Marseille Tariff also serves as an evidence of cultural transmission in the Western Mediterranean. The similarities between sacrificial traditions in Carthage and the rituals practiced in Marseille demonstrate that Phoenician religious traditions were adopted by colonial settlements and adapted to local conditions. Trade networks not only facilitated material exchanges but also contributed to religious and social integration. The presence of Carthaginian ritual elements in Marseille emphasizes the influence of Phoenician settlements in shaping local religious practices.

A comparative analysis of Phoenician sacrificial traditions with later religious practices reveals notable continuities. The concept of sacrifice as a means of communication with the divine and as an act of atonement, as observed in the Marseille Tariff, exhibits conceptual similarities with sacrificial traditions in Abrahamic religions. This suggests that Phoenician sacrificial customs were influenced by Near Eastern traditions and, over time, played a role in shaping broader Mediterranean religious practices. Ultimately, the Marseille Tariff constitutes a crucial source for understanding Phoenician religious practices and their diffusion. It highlights how Phoenician culture maintained its religious coherence while adapting to regional variations. Through an analysis of this text, scholars can gain deeper insight into the intersections of religious, economic, and legal structures within Phoenician society and how these elements contributed to the broader cultural landscape of the Mediterranean.